УДК 792(477.62-2)"194/196"(043)

ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО МАРІУПОЛЯ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД (1946-1960)

Демідко О.О.

Анотація. Розглянуто особливості розвитку театрального мистецтва Маріуполя в післявоєнний період. Описано заходи радянської влади, спрямовані на відновлення контролю за театральною справою, ослабленого під час війни. Висвітлено причини припинення діяльності маріупольського театру наприкінці 1940-х років. Виявлено, що незважаючи на відсутність професійного театру, художня культура міста продовжила свій розвиток завдяки гастрольним турам і унікальній творчості самодіяльних театральних гуртків Маріуполя. Висвітлено відкриття Обласного драматичного російського театру, який посприяв підйому творчої активності театральних митців міста. На основі періодичної преси визначено місце театру в культурному житті маріупольців.

Ключові слова: театральне мистецтво, Маріуполь, політика, культура, репертуар, гастролі.

Аннотация. Рассмотрены особенности развития театрального искусства Мариуполя в послевоенный период. Описаны мероприятия советской власти, направленные на восстановление контроля над театральным делом, ослабленного во время войны. Освещены причины прекращения деятельности мариупольского театра в конце 1940-х годов. Выявлено, что несмотря на отсутствие профессионального театра, художественная культура города продолжила свое развитие благодаря гастрольным турам и уникальному творчеству самодеятельных театральных кружков Мариуполя. Освещено открытие Областного драматического русского театра, который поспособствовал подъему творческой активности театральных деятелей города. На основе периодической прессы определено место театра в культурной жизни мариупольцев.

Ключевые слова: театральное искусство, Мариуполь, политика, культура, репертуар, гастроли.

Abstract. There were some features of the development of theatrical art in Mariupol in the postwar period studied. There were also different activities of Soviet government described, which were directed on the reconstitution of control over the theatre's business which was weakened during the war time. The main reasons which stopped Mariupol theatre function in the late 1940s were illuminated too. It was brought to life that despite of absence of professional theatre, the art culture of the town continued its developmental improvements due to the tours and unique art of amateur drama clubs concentrated in Mariupol. There was also the opening of District Drama Russian theatre lighted too, which conduced to the art activity with its upgrade. The place of theatre in the cultural life of Mariupol audience was determined following periodical press.

Keywords: theatre, Mariupol, politics, culture. repertoire, tours.

Висвітлення регіональних традицій театрального мистецтва залишається невичерпним об'єктом для дослідження духовної культури суспільства. Зокрема, переоцінка театрального мистецтва, його місця і ролі в культурно-духовному розвитку окремого регіону дає можливість найбільш повно виявити світоглядні орієнтації

суспільної свідомості. Особливе місце у розвитку театральних традицій України посідає маріупольський театр, який має своєрідну історичну долю. Дослідження витоків, становлення та розвитку театру Маріуполя є важливими для розуміння усіх складностей розвитку театрального процесу в Україні, уможливлює сучасну інтерпретацію вітчизняної культури в її регіональних вимірах.

Проблемі розвитку театрального життя Маріуполя у післявоєнний період присвячена незначна кількість досліджень, в яких висвітлено окремі аспекти діяльності маріупольського театру. Фрагментарно подається інформація про театральне мистецтво у вказаний період у роботах Л. Чуприк, О. Дьякової, С. Бурова та С. Отченашенко.

Мета розвідки – дослідити особливості розвитку театрального життя Маріуполя в післявоєнний період.

Друга половина 1940-х років пов’язана з початком змін в ідеологічній політиці. Головні зусилля державного апарату СРСР були спрямовані на досягнення цілковитої слухняності і «соціалістичної» однодумності суспільства. Саме тому театральний процес України розвивався за схожим сценарієм: одноманітність репертуару (афіші були однаковими по всій країні), дотримання принципів сценічного реалізму К. Станіславського, використання ілюстративності в декораціях. Відмінною рисою театральних труп на той час був лише рівень професіоналізму режисури і акторів.

Вільний вибір творів для постановок із врахуванням потреб і смаків глядачів заборонявся комуністичними ідеологами. Театр був змушений мати в репертуарі роботи певних драматургів, неодмінно зважаючи на знаменні дати та ювілеї видатних діячів культури. Водночас театральні заклади цілеспрямовано оволоділи «методом соціалістичного реалізму», а це часто призводило до необґрунтованого побутивізму і натуралізму заради відображення правди життя. Через подібний стан творчих справ постановкам часто бракувало досконалості, яскравої образності, глибини думки. За виконанням планових наказів Міністерство культури УРСР ретельно стежило, тому часом вистави готувалися похапцем, якість відсувалась на другий план. Слід визнати, що й публіка після пережитого воєнного лихоліття була не надто вимогливою, раділа самій можливості відвідати театр.

На початку 1946 р. на сцені Маріупольського Державного драматичного театру ставили переважно російську та радянську класику: «Іванов» А. Чехова, «Так і буде» К. Симонова, «Маскарад» М. Лермонтова, «Анна Кареніна» Л. Толстого [6, с. 2].

У святкові дні у Маріуполі працював не тільки професійний театр, але й самодіяльні гуртки, що підвищувало загальний рівень художньої культури міста. Кожна вистава була незвичайною, теми – злободенними як для акторів, так і для глядачів. Маріупольська театральна трупа з гастролями виступала у Краматорську, Артемівську.

У серпні 1946 р. Оргбюро ЦК ВКП(б) приймає Постанову «Про репертуар драматичних театрів і заходи щодо його поліпшення». У ній партія визнала стан репертуару театрів незадовільним і «з усією різкістю і прямотою» вимагала від радянської драматургії і радянського театру активного втілення комуністичних ідеалів у мистецтві, самовідданого служіння справі комуністичного виховання мас.

На початку 1947 р. «Приазовский рабочий» надрукував статтю заслуженого артиста РРФСР, голови комісії культосвітроботи при міськвиконкомі А. Ходирева, який підкреслив, що «реалізуючи рішення ЦК ВКП(б) «Про репертуар драматичних театрів і заходи щодо його поліпшення» колектив нашого театру в новому році мобілізує всі свої творчі сили для створення спектаклів високого ідейно-художнього змісту» [10, с. 3].

З початком нового сезону, восени 1947 р., міський театр на чолі з художнім керівником театру, заслуженим артистом РРФСР А. Ходиревим підготував нові вистави: «Хліб наш насущний» і «Молода гвардія». Остання користувалася особливим успіхом серед глядачів. У пресі відзначалася майстерність і талановита гра М. Нестеренка, Ф. Фомічевої, Н. Локтіонової, В.Сороки, В. Пацерина, Н. Рулєва, Д. Ростовцева та ін. У газеті «Приазовский рабочий» за 10 квітня 1948 р. була надрукована стаття директора театру М. Райгородецького, в якій зазначалося, що «маріупольський театр, як і багато інших театрів країни, переведений на роботу без дотації» [9, с. 2]. Економічні труднощі змусили вжити більш рішучих заходів: заробляти гроші для свого утримання, ставити більше вистав, а також безпосередньо займатися заповненням глядацької зали та популяризацією театрального мистецтва в місті.

Наприкінці 40-х років ситуація вкрай загострилась через нестачу фінансів та відсутність елементарних умов функціонування. На сторінках місцевої періодики за 1949 р. інколи ще з'являються згадки про театр, зате 24 грудня в «Приазовском рабочем», який було повністю присвячено святкуванню 70-річчя Сталіна, «оспівувалось», як місто відзначає цю дату: «На виставках, вечорах, концертах задіяні клуби, бібліотеки, кінотеатри, навчальні заклади, підприємства, краєзнавчий музей» [5, с. 2]. І ні слова про драматичний театр, хоча театр не міг би залишитися осторонь від такої грандіозної події. Виявляється, що у кінці 1949 р. Маріупольський театр припинив свою діяльність. Ймовірно, причин тут декілька: і брак коштів, і відсутність приміщення. Не останню роль зіграла горезвісна постанова від 1946 р., у якій йшлося і про те, що «у "старій українській спадщині" є чимало п'єс, які відображають життя неправильно і фальшиво, прикрашають минуле... проповідують віджилі ідеї та відсталі погляди...» [3, с. 269]. Разом з тим Маріуполь відносився до необласного міста, тому не мав права на існування постійної театральної трупи. Отже, театр закрили. Частина акторів роз'їхалася по інших театрах, решта влилася до складу Костянтинівського театру. Об'єднаний театр переїхав в Єнакієве і працював там як обласний російський драматичний театр ім. Пушкіна. А. Ходирев переїхав у Дніпропетровськ, де працював головним режисером обласного російського драматичного театру.

Проте театральне життя в Маріуполі не завмирало і в цей період. У місті гастролювали як невеликі театри, так і авторитетні, відомі на всю країну. Серед них: Московський драматичний театр ім. Станіславського, Ленінградський ВДТ ім. Горького, Київський Державний Республіканський театр юного глядача, Львівський обласний театр юного глядача ім. М. Горького, Харківський драматичний, Сталінський обласний театр ім. Артема, Дніпропетровський російський драматичний театр ім. О. Пушкіна, Єнакіївський театр російської драми ім. О. Пушкіна, Армавірський театр, Кримський російський драматичний театр ім. Горького, Сталінський Державний театр опери та балету, який ставив найкращі зразки оперного мистецтва та ін. [11, с. 13]. У репертуар театрів входили українська («Доки сонце вийде – роса очі виїсть» М. Кропивницького, «Наймичка», «Безталанна» І. Карпенка-Карого, «Шельменко-денщик» Г. Квітки-Основ'яненка), російська («Скажені гроші» О. Островського, «Останні» М. Горького, «Діти Ванюшина» С. Найдьонова), радянська («Любов Ярова» К. Треньова, «За другим фронтом» В. Собка, «Щастя П. Павленка,) та зарубіжна класична драматургія («Іспанський священик» Ф. Бомонта та Д. Флетчера, «Слуга двох панів» К. Гольдоні, «Отелло» В. Шекспіра).

Відсутність професійного театру в регіоні заповнювали колективи художньої самодіяльності. 50-ті роки стали часом розквіту самодіяльних колективів. Вистави йшли

на сценах клубів і палаців культури «Азовсталь», «Будівельник», ім. Карла Маркса, Коксохім-заводу, клубу порту [2, с. 6]. У Маріуполі діяли як українські, так і російські самодіяльні гуртки. Вибір репертуару і загальний розвиток в самодіяльних театральних колективах, як правило, був обумовлений художнім рівнем драматургії, талановитістю режисерів і творчими можливостями трупи. Соціальний склад аматорських драматичних колективів був досить різноманітним та включав в себе інтелігенцію, робітників, інженерів, службовців, домогосподарок. Однак всі вони були єдині в любові до театрального мистецтва та розумінні важливої громадської функції сцени. Керівники аматорських колективів підтримували творчу ініціативу учасників та за допомогою художніх засобів вдумливо й правдиво розкривали найважливіші проблеми сучасності.

Разом з тим маріупольців не полишала думка мати професійний театр. У номері «Приазовского рабочего» від 2 лютого 1955 р. з'явилася стаття за підписом голови міськвиконкому А. Лігачова «Майбутнє нашого міста», в якій зазначалося, що «…два Міністерства дали згоду на пайових засадах з 1956 р. фінансувати будівництво міського драматичного театру. Для цього вже підібрано архітектурний проект. Міністерство культури України вирішило в першій половині поточного року підготувати проектну документацію театру» [4, с. 3].

Проект був розроблений архітекторами Київського Діпроміста О. Малишенком та О. Криловою за зразком полтавського обласного театру. Олександра Крилова – автор проекту, архітектор-художник Київського Діпроміста – схвально відгукнулась, що їй подобається, як втілюється проект у життя маріупольськими будівельниками. Будівництво театру почалося навесні 1956 р. У листопаді 1959 р. на сторінках міської газети повідомлялося, що «будівельники міста форсують спорудження міського театру. Зараз тут повним ходом йдуть внутрішні оздоблювальні роботи» [7, с. 4].

Згідно з чинними на той період правилами, новий театр могли побудувати лише в обласному центрі. Виходячи з цього положення, перспектив створення власного професійного театрального колективу у Маріуполя не було. Однак завдяки підтримці Донецька та колосальній роботі Костянтина Олейниченка, який на той час очолював міськом КПУ, все ж таки вдалося обійти цю директиву. В усіх клопотаннях мова йшла про створення обласного драматичного театру, а вже потім зазначалося, що з різних об'єктивних причин приміщення для нової установи культури доцільно звести у прилеглому Маріуполі. Саме з тих часів на афішах театру з'явилася назва: «Донецький російський драматичний театр», а в дужках – «місто Маріуполь» [1, с. 10].

18 травня 1960 р. виставою «Барабанщиця» розпочав роботу Обласний драматичний російський театр м. Жданова (далі Маріуполя). Колектив театру було утворено наприкінці 1950-х років шляхом об'єднання двох театрів: Кіровоградського і Єнакіївського. Театр спочатку базувався в Слов'янську і обслуговував весь Донбас, – виступав перед трудящими Краматорська і Горлівки, його вистави дивилися металурги Макіївки і Костянтинівки, шанувальники театрального мистецтва Єнакієве і Слов'янська. З творчим звітом театр виступав у Донецьку. Саме цей театр і приїхав навесні 1960 р. в Маріуполь, де з великим нетерпінням очікувалось відкриття сезону. Правда, новий театр виступав спочатку на літньому майданчику, але навіть це не вплинуло на загальне враження від роботи майстрів сцени.

Нарешті було побудовано красиве, чудово обладнане приміщення для театру в стилі радянського монументального класицизму з великою кількістю ліпних декоративних елементів.

1 листопада 1960 р. міська газета повідомила: «Завтра – відкриття театру». Серед інших матеріалів виступи директора театру В. Раввінова і головного режисера, народного артиста УРСР П. Вєтрова, в яких йшлося про відповідальність акторів перед глядачем, про роботу над репертуаром. Трупа посилена новими акторами: це заслужені артисти УРСР А. Коженовська, Є. Вєтрова, М. Кисельова, артисти Ю. Кужелєв, А. Губський, Є. Позднякова, Н. Клепак.

А 2 листопада 1960 р. засяяли вогні нового театру – відбулося його урочисте відкриття. Від імені акторів виступив директор театру В. Раввінов, який зазначив, що «колектив театру намагатиметься йти в ногу з часом та створювати чудові образи наших сучасників». Ця подія стала справжнім святом для жителів міста, які так довго чекали цього дня. Гідним завершенням свята стала постановка спектаклю за п'єсою О. Арбузова «Іркутська історія» [8, с. 4].

Всього за театральний сезон 1960 – 1961 рр. було поставлено 15 п'єс. З них вісім з репертуару радянської драматургії, дві – з російської класики, чотири – зарубіжних авторів і одна – для дітей. Театр показав більш 3 700 вистав, прийнявши 221. 600 глядачів і перевиконавши план доходів на 54,6 тис. карбованців. Провідне місце в репертуарі театру посідала радянська драматургія. Багато разів бачили вогні рамп спектаклі «Іркутська історія», «Барабанщиця», «Сила кохання», «Шлях до щастя», «Павутина», «Куховарка», «Четверо під одним дахом», «Грози проходять». Різнопланові, злободенні, вони знаходили відгук у серці глядача, хвилювали його своєю правдою та емоційною наповненістю.

Таким чином, театральна справа Маріуполя з другої половини 1940-х років відчула на собі ідеологічний тиск, контроль влади та розвивалася під гаслом соціалістичного реалізму. Але попри це і навіть перерву в стаціонарній діяльності у 1949 р., театральна культура міста продовжила свій розвиток завдяки гастрольним турам і унікальній творчості самодіяльних театральних гуртків Маріуполя. Впродовж 60-х років XX ст. у Маріуполі постав і розпочав роботу Обласний драматичний російський театр, що посприяло подальшому підйому творчої активності митців та пожвавленню театрального життя міста. Відкриття театру стало справжнім святом для маріупольців та було обумовлене загальноісторичним і культурним підґрунтям Приазов'я. Репертуар трупи складався з п'єс визначних російських, зарубіжних та радянських драматургів. При всій складності творчого життя, маріупольський театр намагався вносити в мистецтво подих новаторських пошуків, його режисери йшли важким, неторованим шляхом, поповнюючи репертуар сучасними, складними та сповненими суперечностей п'єсами, як і саме реальне життя людей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Буров С. Из истории Мариупольського театра (Годы, события, имена) / С. Буров, С. Отченашенко. – Мариуполь: ЗАО «Газета «Приазовский рабочий», 2003. – 136 с.
2. Дьякова О. Нам –125 / О. Дьякова // Театральная площадь. – 2004. –№ 3. –март. – С. 5–6.
3. Із постанови ЦК КП(б)У «Про репертуар драматичних і оперних театрів УРСР і заходи до його поліпшення» (жовтень 1946 р.) // Хрестоматія з історії України. Упорядники: В. І. Гусєв, Г. І. Сургай. – Київ: Освіта, 1996. – С. 269–271.
4. Лигачев А. Будущее нашего города / А. Лигачев //Приазовский рабочий. – 1955. – № 14. – 2 февраля. – С. 3.

5. Негримовский М. Выставки, вечера, концерты / М. Негримовский // Приазовский рабочий. – 1949. – № 154. – 24 декабря. – С. 2.
6. Приазовский рабочий. – 1946. – № 158. – 21 декабря. – С. 2.
7. Приазовский рабочий. – 1959. – № 132. – 4 ноября. – С. 4.
8. Приазовский рабочий. – 1960. – № 134. – 5 ноября. – С. 4.
9. Райгородецкий М. Новые постановки госдрамтеатра / М. Райгородецкий // Приазовский рабочий. – 1948. – № 42. – 10 апреля. – С. 2.
10. Ходырев А. С. Город культуры, веселья и радости / А. С. Ходырев // Приазовский рабочий. – 1947. – № 1. – 1 января. – С. 3.
11. Чуприк Л. Н. Научная справка из истории Мариупольського театра / Л. Н. Чуприк // Архив Мариупольского краеведческого музея. Ф. 345. од. зб. 25–26. – Мариуполь, 1998. – 28 с.

УДК 32:114

ТРАНСФОРМАЦІЯ ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ВІДКРИТОГО СУСПІЛЬСТВА

Золотарьова О. М.

Анотація. Виявлено нерозривний зв’язок між глобалізаційними процесами та регіональним відгуком на них, який виявляється в зростанні інтересу до локальних культур. Встановлено, що глокалізація забезпечує перетин цінностей національної культури з духовними орієнтирами відкритого інформаційного суспільства. Глокалізацію можна розглядати як поняття-посередник між процесами самоідентифікації і взаємодії з навколишнім світом. Розглянуто народні звичаї та обряди, як істотної частини духовної культури народу, зокрема обряди і звичаї пов’язані з їжею, яка є своєрідним маркером, що підкреслює національний характер будь-якого народу.

Ключові слова: глобалізація, глокалізація, локальність, культура, національна кухня, їжа

Аннотация. Статья посвящена выявлению связей между глобализацонными процессами и региональными реакциями на них, ведущей их которых становится возрастание интереса к локальным культурам. Установлено, что глокализация обеспечивает возможность взаимодействия системы ценностей национальной культуры с духовными ориентирами открытого информационного общества. Обосновано, что глокализацию можно рассматривать как понятие-посредник между процессами самоидентификации и взаимодействием с окружающим миром. Анализ народных обычаев и обрядов, как существенной части духовной культуры народа, выявил роль еды как своеобразного маркера, подчеркивающего национальный характер народа.

Ключевые слова: глобализация, глокализация, локальность, культура, национальная кухня, еда.

Abstract. Indissoluble connection between globalization processes and regional response on them which appears in growth of interest to the local cultures is defined. It is set that glocalization provides crossing of values of national culture with spiritual objectives of the open society. Glocalization can be considered as a concept-mediator between the processes of self-identity and co-operating with outward things. Folk customs and ceremonies are considered as substantial part

ВП НУБіП УКРАЇНИ
«НІЖИНСЬКИЙ АГРОТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

ЧЕТВЕРТА МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
ВІДКРИТІ ЕВОЛЮЦІОНУЮЧІ СИСТЕМИ

(20-21 травня 2016 року)

ЗБІРНИК ПРАЦЬ

ЧАСТИНА 1

Ніжин – 2016

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ВП НУБІП УКРАЇНИ «НІЖИНСЬКИЙ АГРОТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВ-ОНАВЧАЛЬНИЙ ЦЕНТР ПРИКЛАДНОЇ ІНФОРМАТИКИ
НАН УКРАЇНИ
ЗО «ПОЛІСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ» (БІЛОРУСІЯ)
ІНСТИТУТ АГРОБІОТЕХНОЛОГІЙ ЛАТВІЙСЬКОГО
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
НИЖНЄВАРТОВСКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
(РОСІЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ)
«SOFTWARECREATIVE KOREA» ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР УНІВЕРСИТЕТУ
ДОНГСО (ПІВДЕННА КОРЕЯ)

ЧЕТВЕРТА МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ "ВІДКРИТІ ЕВОЛЮЦІОНУЮЧІ СИСТЕМИ"

(ІНТЕРНЕТ- КОНФЕРЕНЦІЯ)
20-21 травня 2016

ЧЕТВЕРТАЯ МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ "ОТКРЫТЫЕ ЭВОЛЮЦИОНИРУЮЩИЕ СИСТЕМЫ"

(ИНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦИЯ)
20-21 мая 2016

THE IV – th INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE "OPEN EVOLVING SYSTEMS"

(THE INTERNET-CONFERENCE)
20 - 21 May 2016

Ніжин – 2016

Рекомендовано до друку
Вченою Радою ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»
(*Протокол засідання № 11 від 30 червня 2016 р.*)

Четверта міжнародна науково-практична конференція “Відкриті еволюціонуючі системи” (20 - 21 травня 2016 р.). Збірник праць: Частина 1. – Ніжин: ВП НУБіП України "НАТІ". - 2016. - 290 с.
ISBN 978-617-640-267-1

Збірка містить тексти доповідей учасників Четвертої міжнародної науково-практичної конференції "Відкриті еволюціонуючі системи". Доповіді присвячені теоретичним, методологічним і практичним питанням керування за упередженням, еволюції, стабілізації та самоорганізації відкритих систем довільної природи.

Розраховано на викладачів, наукових працівників, аспірантів, студентів та всіх, хто цікавиться вивченням відкритих систем.

The Book contents texts of the reports presented at the IV-th International Scientific-Practical Conference “Open evolving systems”. Reports are devoted to theoretical, methodological and practical problems of control in advance, evolution, stabilization and self-organization of open systems of arbitrary nature.

The Book will be useful to lectures, researchers, students as well as anybody whose interests are connected with study of open systems.

Сборник содержит тексты докладов участников Четвертой международной научно-практической конференции "Открытые эволюционирующие системы". Доклады посвящены теоретическим, методологическим и практическим вопросам управления по опережению, эволюции, стабилизации и самоорганизации открытых систем произвольной природы.

Рассчитан на преподавателей, научных сотрудников, аспирантов, студентов и всех, кто интересуется изучением открытых систем

ББЛ14я43+60я43
ББК 20.18Э 40

ISBN 978-617-640-267-1

Зміст